

„ДИМИТЪР МЕТОДИЕВ“ от НАТАША МАНОЛОВА С., БП, 1979, 218 с.

В литературнокритическия очерк на Наташа Манолова за Димитър Методиев в единадесет кратки глави без педантичност, а с документална достоверност и критическо проникновение са проследени всички по-важни стъпки на поета — от най-ранните до последните му днешни творчески прояви. Наред със стриктния анализ на творческото дело на поета-гражданин, наред с интересните факти и оценки съзираме темпераментното присъствие и на самата авторка. Напоследък Наташа Манолова започна да отрища стихията на своя разказ за онези дръзки, радостни и неповторими младежки впечатления, свързани със следването ѝ в Москва, които са останали запечатани в сърцето ѝ за цял живот и не е възможно да не бъдат споделени. И плод на тази „невъзможност“ е книгата ѝ за Д. Методиев, тя окрила критическите ѝ наблюдения, дава ѝ кураж и сила да възпроизведе поета такъв, какъвто е и какъвто го познава. . . Личното доближаване до твореца не пречи, а подпомага в случая авторката в детайлното проследяване на жизневата и поетична биография на Д. Методиев. Пред читателя се разгръщат емоционално заредени кадри от богатия жизнен и творчески път на именития поет, при което не е трудно да съзрем голямата професионална вещина на критическото виждане и същевременно богатия запас от живо поднесен документален материал. Уловила поета в неговото непрестанно движение, Н. Манолова смело и точно определя отделните митове на лиричните му превъплъщения. Ценно качество на сравнително краткия литературнокритически очерк е тясното свързване на Методиевата поезия с особеностите на литературния климат у нас и в СССР за един почти тридесетилетен период. Книгата на Манолова е снабдена с подробни бележки, допълнения, библиография и снимков материал, което заедно със стройното изложение създава пълнота, прегледност и сериозен приносен характер на очерка.

В главите „Такъв, какъвто го познавам. . .“, „Дружното семейство на беловския селянин Мито Ристов“ и „В редиците на РМС“ пред читателя изпъква физическият и духовният образ на „ранния“ Методиев, семейната среда, революционната му активна ремсова дей-

ност, както и партизанските дни и нощи в хайдушкия балкан. Живата картина на онова борческо, незабравимо време е възкресена и с някои спомени на съпартизани на Методиев: „За наша радост новият партизанин от Белово Димитър Методиев излезе поет. . . Методиев беше толкова рус, че косата му изглеждаше бяла. Очите му мигаха неспокойно. . . (с.39—40, цитатът е от книгата на Атанас Семерджиев „За да има живот“). Този силно изстрадад, славен отрязък от време е оставил траен отпечатък върху целия по-сетнешен път на поета и комуниста. Авторката на очерка, без да се впуска в излишни подробности, е изяснила истинските корени на нестихващата младежка дръзновеност в поетическото верую на Методиев.

Свой самостоятелен център и водещ характер в книгата на Манолова имат главите „Студентските години в Свердловск и Москва“ и „Певец на димитровското племе“. Манолова сама е изпитала съприкосновението със съветската страна, с богатството на руската душа и възлеществото на руската и светската литература, което ѝ помага с артистична лекота и истинско вживяване в многобройните факти да пресъздаде живо и колоритно обстановката на следването на Методиев в Свердловск и Москва. Образът на поета от ония години изпъква пред читателя зрим и достоверен, свързан завинаги с поетичното руско слово и неговите най-видни представители. Методиев е смаяващо прилежен студент, той попива всяка дума на своите прочути учители — Антоколски, Асмус, Паустовски, Поспелов. . .

Една от най-съдържателните и значителни глави в книгата на Манолова е „Певец на димитровското племе“. Тук много умело и естествено са вплетени различни критически отзиви за романа в стихове на Методиев „Димитровско племе“ (1951), излязъл и на руски език по време на следването на поета в Москва. Разглеждайки многостранно крупния поетичен труд на Методиев, Манолова е вложила богата документалност, характерна за книгата ѝ изобщо, но в тази глава фактите придобиват по-голяма плътност и внушителност. Спойката между ранните и късните мотиви у Методиев е изразена с критическа виртуозност, разбиране и живо виждане в проблематиката. В същност първата голяма поетическа творба, романът в стихове на Методиев „Димитровско племе“, не може да се разглежда като връ-

щане към младостта. Поетът я започва едва 23-годишен, по пресните следи на преживяното. Първоначално романът е озаглавен „Години на нашата младост“ и бива започнат в една малка стаячка в Белово. Манолова сбито, но картинно и ефектно е пресъздавала творческата история около създаването на романа, оживеното разискване дори на самите прототипове. Пръв най-верен ценител на „Димитровско племе“ е Стоян Каролев, който посочва романа като ново жанрово явление в съвременната литература. В своята късна редакция на романа в стихове Методиев през 1970 г. е избягнал някои от слабостите на стила и композицията, справедливо посочени му от първоначалните критици.

Специално място в тази глава авторката отделя на формалните качества на новаторското произведение на Методиев. Посочва се, че неравнопоставеността на отделните късове се крие във все още неукрепналото тогава дарование на автора. Наистина той по-късно не отстранява някои от наивните моменти, а това означава, че те са му мили и той не желае да заличава автентичната атмосфера на преживяното, да подстриже онзи приповдигнат патос, характерен за времето, макар че днес изглежда неестествен. Самият факт, че Методиев пристъпва към стихотворния епичен жанр още в ранни младини и го защитава с чест, говори за неговата дързост и новаторски темперамент. Манолова съвсем правилно отбелязва за „Димитровско племе“: „... и до днес си остава автентичен документ на ремсовата младост, лирически мемоар с ненамалваща стойност. „Стихотворният епос у нас има интересно и ново развитие в наши дни, но наистина първоначалният принос на Методиев в тази област е повече от безспорен.

Особена сполука за авторката на очерка в главата „Пеец на димитровското племе“ е осъществено единство между най-ранната значителна творба на Методиев и неговата лирика от 70-те години. Този паралел е запомнящ се и интересен, доказва верния критически усет на Манолова да хваща най-същественото в едно сложно поетическо развитие. Тя проследява движението на мотивите за младостта от тяхното зачатие до моментите на строга равностметка, когато в „И всичко пак ще се повтори...“ се забелязват вече безпощадни блокови интонации. Оригинално е наблюдението на Манолова в тази глава и за „късната“ лирика на Методиев, която тя определя не само като по-късна по период на създаване, а и като по-многозвучна, с по-добре усъвършенствувана стихотворна техника, с поява на есенински и дебеляновски нотки на тъга и елегичност.

В останалите глави все по-пълно и много-странен се очертава вече творческият облик на Методиев, все по-пълно и на място пристъпува документалният елемент, който впечатлява със своята краткост и експресивност. В главата „Ако те нямаше на този свят“ последователно и задълбочено е разкрита кръвни-

та връзка на Методиев с руската и съветската поезия и великото дело на Октомври. Методиев притежава една постоянна отличителна черта: той реагира на всичко свързано със съветската страна, с идеите на Октомври и предаността към тях. Манолова е посочила особеностите на тази реакция — дълбоко емоционална и подчертано лична, ангажираща без остатък делото и жизнения му път. Интересна в това отношение е първата стихосбирка на Методиев „На шум“ (1945), повечето стихове от която са писани преди победата на Девети септември и носят автентичната поетика на времето. В анализ на стихотворението „1942 година“, писано през юли с. г., Манолова успява да посочи наред с елементарния художествен изказ и някои същностни черти на по-сетнешния изграден автор по черк, най-главното от които е разтварянето на лиричния герой в колектива, а също и безкомпромисната дързост, която остава като отличителен белег в лириката на Методиев. Посочва се и връзката между интернационалното и националното въздушевание на поета. Поемата „Страната на мечтите“ (1952—1967) е израз именно на трайното пристрастие на Методиев към съветската тема, която той непрестанно защитава. Манолова доста критично и внимателно се спира на силите и слабите страни на тази поема, тя не премълчава прекалената словоохотливост на водещия епически разказ, а също и някои композиционни непропорционалности. Авторката смята съвсем основателно за по-интересна и сполучлива поемата „Песен за Русия“, в която няма излишна риторичност и структурно разточителство. Манолова успява да подбере и анализира най-ценното, създадено от Методиев за съветската страна („Руските очи“, „Високо залезът пламти“ и др.) и да отговори естествено на въпроса, зададен от самия поет: „Ако те нямаше на този свят — / какво би бил светът без тебе?“

За особеностите на поетиката на Методиев по-пълно и задълбочено се говори в главите „Песни за вярата, за вината и за отговорността“ и „Методиев — непривичният и непроменният“. Авторката открива като основна тема в творчеството на поета мотива за вината и за отговорността на комуниста пред народа. В песните за проверката и вярата Манолова посочва гнева и болката, мъжественото страдание и оптимизма, проличали особено добре в поемата „Песен за проверката“. Непосредственото идейно и художествено въздействие на Методиевите стихове се обяснява със сполучливото превръщане на обективната реалност в естетическа, а съществуващите истини — горчиви и силни — в лични и субективни. Поемите „Песен за времето“ и „Песен за проверката“ са схванати от авторката като своеобразен поетичен летопис на времето и преживяванията на поета-комунист, поставил над всичко чистотата на идеала. Трябва да отбележим една важна особеност в поемата на Манолова: тя умее да се вживее и

доближи до поетовата същност, да съпреживее възторга, вярата и разочарованието, но съвременно да спази необходимата дистанция на критик и тълкувател, да не се разтвори напълно в поетичния свят, а да го анализира с прецизност и вдъхновение.

Струва ми се, най-много критически открития, проникновени виждания и съпоставки съзираме в главата „Методиев — неприличният и непромененият“. Тук образът на поета изведнъж забелязва с особено ярка светлина и придобива своите истински съвременни измерения. Не хронологията и не само документалният пълнеж, а тъкмо съвременният акцент е най-труден и мъчно уловим в една книга като тази за Методиев. Манолова се е справила с най-трудната задача професионално вешо... След като деликатно се е докоснала до най-важните моменти от оформянето и израстването на поета, тя умело свързва неугасващия му юношески оптимизъм с днешните негови зрели лирични прозрения. В „И всичко се повтаря...“ критичката усеща нюансите на оптимистична тъга в зрелостта на поета. И тъкмо в разгадаване на смайващата младост от последната изповедна книга на Методиев се крие най-трайният успех на Манолова. Тук са пуснати в ход различни паралели (със Смирненски, Яворов и Вапцаров), които спомагат за по-отчетливото открояване на днешния профил на Методиев. Оригинален и привлекателен е анализът на стихотворенията „Край пътя“, „В часа на есенната яснота“, „Синьо небе“, „Вишнии“, „Есенен залез“, а също и „Януари е“, „Августовски билки“, „Елегия“, „От оня миг, когато те видях“, „Летят годините. Старея“. Авторката доказва, че Методиев е необичаен и изненадващ тук само за онези, които не познават докрай досегашното му творчество. Подчертава се важната особеност на поета, че той в същност само донася лагва боите върху собствените си портрет: „Портрет сложен, многоцветен и изразителен“ (с. 158). Много вярно е доловено нещо съществено за човека и поета Методиев — неговата особена деликатност и чувствителност, прикрита понякога зад резкия жест и стоманената броня на идейната убеденост. Душевната смиреност и рафинираност на Методиев най-много проличава в неговите любовни куплети, проронени като сподобени въздишки („Ще се събудил някой ден...“). След равностметката поетът успява да бъде неочакван нов, както винаги.

Известен приносен характер носят и главите „Стихове за чужди страни“ и „Преводач на руска и украинска поезия“. След едногодишен престой на Методиев в Париж се появява стихосбирката му „Затваряне на кръга“, която поразява със своите носталгични настроения. Манолова се опитва да обясни това странно чувство на самота и „неприспособеност“ в многомилионната столица на света с твърдението, че поетът е потиснат не от релефа на модерния град, а от социалните отношения, които определят облика му.

Проследен е повишеният емоционален тонус в стихове като „Шлепове по Сена“, „Дъжд в Париж“, „Пер Лашез“, израз на трудното всекидневие в Париж, с което нашият поет успява да се сроди. Манолова отбелязва и философския размисъл в стиховете „Самота“, „Изкачване на Сен Бернар“, подчертавайки, че стиховете на Методиев за чужди страни не носят „туристически“ характер и ефективни пейзажни зарисовки, а едно непрекъснато и спонтанно движение на идеите, характерно за стихотворната динамика на този мъжествено-нежен лирик.

Специално място в книгата на Манолова е отделено за преводаческото дело на Методиев. Главата „Преводач на руска и украинска поезия“ представлява сериозен преглед и анализ на Методиевите преводи. Трябва да се подчертае, че подобни изследвания са все още неоправдана рядкост при подобни скици на съвременни творци, за които преводаческата дейност не е спорадична и случайна. Методиев е един от най-добрите съвременни преводачи на поемата „Кобзар“ на Т. Шевченко, където според Манолова е достигната „близост до оригинала, съчетана с вътрешна свобода и художническа разкованост“ (с. 187). Приносът на Методиев в областта на преводаческото изкуство е оценен достойно и в интерпретирането на български език на поезията на Платон Воронков, Иван Франко, Дмитро Билоус, Любомир Димитренко и др. Място в книгата на Манолова заема и анализът на превода „Владимир Ильич Ленин“ на Маяковски и на „Шир след шир“ на Ал. Твардовски от Методиев. Авторката уместно отбелязва близостта на Методиевата поезика до тази на превежданите от него автори.

Целият очерк на Манолова е осяан не само с критически анализи и литературни изводи, но е оцветен и с кратки спомени и лични наблюдения, които не се натрапват никъде със своята субективност, а внасят много свежест при портретуването и при очертаване на неповторимата атмосфера, открирмала поета-гражданин. Заключение-финалните думи на критичката отварят в същност нова страница от поетичното развитие на Методиев с последния негов цикъл, отпечатан на 16. II. 1979 г. в „Работническо дело“. Като най-открывашо се стихотворение в цикъла вярно е посочено „Премияване на Рубикон“. Тук отново проличава онази „дикуваща млада радост на самото съществуване на този свят, толкова скъп и мил на поета...“ (с. 203). Критичката е доловила най-верния тон при проследяване развитието на претърпялия големи житейски бури поет, преминал Рубикона на страдания и болеста и погледнал отново на света с млади и мъдри очи.

Литературнокритическият очерк на Манолова ни убеждава, че Методиев е от ония рядко срещани творци, за които поезията се е превърнала в истинска съдба, на която те ще останат верни до последния си час. Всеотстранното проникване в неповторимия и из-

менящ се свят на поета-гражданин доказва нарасналите възможности на авторката да създаде критико-документална проза, където наред с профила на отделния творец и пълнокръвното пресъздаване на кипящия лиричен поток на времето долавяме и отделни, неповторими лични акценти, които правят картината на литературните факти по-богата и привлекателна.

Книгата на Манолова е съвременен илюстрация за развитието и особеностите в критическия почерк на авторката. Документалният подбор и емоционалната откровеност на фактите обогатяват критическото възглеждане, създават мащабност и раздвиженост при преценките. Със своя очерк за Д. Методиев Н. Манолова се утвърждава като критик с рядко точно виждане, с умение за портретиране на неповторим и оригинален образ, с лаконично и детайлно проникване в сложния литературен и обществен микрокосмос.

Ваня Бояджиева

„АПОКРИФНА ЛИТЕРАТУРА И ФОЛКЛОР“ от ДОНКА ПЕТКАНОВА С., 1978

След класическия труд на Йордан Иванов „Богомилски книги и легенди“ апокрифната проблематика у нас се асоциира с върхови моменти от родната ни култура. По тази причина у нас погледът на изследователя неизменно се отклонява от следенето на генеалогията на апокрифите в първоюдейските им и гръко-християнските варианти, за да се вдълбочи в стихията на родната ни култура. Й. Иванов се занимава изключително с богомилските моменти в познатите у нас апокрифи, Ем. Георгиев озаглави своя обзор „Литература на изострени борби в средновековна България“ и отново постави акцент върху социално протестната им същност.

Донка Петканова в новата си книга „Апокрифна литература и фолклор“ също така тръгва от първоюдейската художествена природа на апокрифа, за да стигне до творчеството на презвитер Еремия и тематичните цикли в народната приказка и песен с народно-социалната им осмисленост. В трудовете на българските изследователи генеалогичното изучаване отстъпва на втори план, за да се застъпи развитието им на родна почва и да се обхвадне широката вълна на вливането им в народната култура. В такъв смисъл в своето монографично изследване Д. Петканова не отстъпва от традицията и извървява пътя от първоюдейските апокрифи до българската народно-приказна легенда. Още в началото трябва да се отбележи, че книгата представлява докторска дисертация, която за даденият е добилижена до подготовка на широката публика — на места осезателно е съкратена, а научният апарат опростен. Съобразяването с читателя не е засягало съдържателната цялост, монографичния вид, научното отношение и общата концепция са запазени.

Последователността на анализа и отношението към материала са определени до голяма степен от изискванията на типологическия подход. Търсенето на фолклорните корени и художествената специфика на апокрифа е изисквало пространствено-временно разпростирание от библейските паре до XIX в. и от древна Юдея и Етиопия до северните европейски брегове. Но тази почти неограничена двумерна перспектива е вкарана в границите на българската проблематика и изследването, след кратък увод, започва с разглеждане на Индекса на забранените книги като свидетелство за проникване на апокрифната книжнина в средновековна България. Извороведската стойност на т. нар. Погодинов и Киприанов индекс (прелисти от български индекси, изброяващи познатите апокрифни произведения, съответно от XI и XIV в.) се приема като основа за очертаване състоянието на апокрифното многообразие у нас. В забележка на с. 27—28 са посочени и невключените в индексите апокрифни творби, като Тивериадското море, Български апокрифен летопис, Видение на пророк Исайя за последните години и др., които в голямата си част представляват оригинални български произведения. Нерегистрираните в индексите произведения се посочват за пръв път, но фактът е оставен без коментар. Подходът при изучаване на апокрифите да се тръгва от индексите е методологически плодотворен — анализът им ще позволи да се очертае хронологическата последователност на проникването и актуализацията на апокрифния фонд.

След обгледа на апокрифите (в рамките и извън рамките на индекса) се застъпва един от най-важните и съществени въпроси — за жанровата им система. Д. Петканова е постъпила твърде радикално, като е потърсила в жанрово отношение не различията, а близостта им с каноничната литература. Още в първите изречения тя категорично заявява, че „понятието апокриф не е жанрово понятие“, а е свързано с „канонизацията на книгите“ и идейно-съдържателните им отклонения от канона, но в никакъв случай те не представляват отделна художествена система. Отхвърляйки съвършателната класификация „старозаветни-новозаветни“, тя не се съгласява и с групирането им по тематика и сюжети поради преливането им от един тип в друг. След анализ на принципите на класификация е утвърдена класификацията по жанрове, с което се разрушава митът за обособеността на апокрифите и жанровата им система се изравнява със системата на каноничната християнска средновековна литература, такова в същност е и действителното състояние на нещата.

Ново отношение виждаме и при изучаването на художествеността на апокрифите. В конкретния анализ събирателната представа за художествената им самобитност е разчленена и е намерила редица нови измерения. Отделени и характеризирани са приказният тип